

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
YIL 6, SAYI 12, BAHAR 2020

Dr. İsmail Alperen BİÇER

*Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Türkçe Öğretimi, Uygulama ve Araştırma Merkezi
Eskişehir/TÜRKİYE
labicer@ogu.edu.tr
ORCID *

**İĞNE VE KALEM: MUSTAFA
SAFVET EFENDİ'NİN 'BERANJE'
MANZUMESİ**

NEEDLE AND PEN: MUSTAFA
SAFVET EFENDI'S POEM 'BERANJE'

Makale Türü: Araştırma Makalesi	Article Information: Research Article
Yükleme Tarihi: 09.01.2020	Received Date: 09.01.2020
Kabul Tarihi: 05.02.2020	Accepted Date: 05.02.2020
Yayımlanma Tarihi: 01.04.2020	Date Published: 01.04.2020

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Bıçer, İsmail Alperen. "İğne ve Kalem: Mustafa Safvet Efendi'nin 'Beranje' Manzumesi", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal Of Academic Literature]*, Yıl 6, Sayı 12, Bahar 2020, s. 26-36.

Bıçer, İsmail Alperen. "Needle and Pen: Mustafa Safvet Efendi's Poem 'Beranje'", *Hikmet-Journal Of Academic Literature*, Year 6, Volume 12, Spring 2020, p. 26-36.

hikmet.672573

Yayımlanan makalelerde Araştırma ve Yayın Etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'un Editör ve Yazarlar için yayımlamış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.

Dr. İsmail Alperen BİÇER

İĞNE VE KALEM: MUSTAFA SAFVET EFENDİ'NİN 'BERANJE' MANZUMESİ*

NEEDLE AND PEN: MUSTAFA SAFVET EFENDİ'S POEM 'BERANJE'

ÖZ

İstanbul'da yorgancılıkla iştigal eden Mustafa Safvet Efendi, kaleme aldığı "Seydi" kasidesiyle Lebib Efendi'nin dikkatini çekmiş ve dostluğunu kazanmıştır. O dönem Tophane Ruznamçeciliği görevinde bulunan Lebib Efendi'nin yardımı ve himayesiyle memuriyet hayatına başlayan Mustafa Safvet Efendi'nin devletle olan münasebeti emekli olana dek sürmüştür. Ancak belirtmek gerekir ki Mustafa Safvet Efendi'nin tezkirelerde kendisine yer bulmasını sağlayan yönü kuşkusuz edebî kişiliğidir. Hayatın olağan akışı içinde başına gelen birtakım hadiseleri şiirle dile getiren Mustafa Safvet Efendi, özellikle tenkit ve hiciv unsurlarının öne çıktığı manzumeler kaleme almıştır. Bu manzumelerde dili ustalıklı kullanan şairin üzerinde durduğu bir başka unsur ise mukayesedir. Onun edebî kişiliğini ve şairlik kudretini gösteren şiirlerinden biri "Beranje" başlıklı manzumedir. Tenkit ve hiciv unsurlarının öne çıktığı bu manzumede şair, Pierre Jean de Béranger adlı Fransız şaire vefatının ardından gösterilen hürmete dikkat çeker ve Osmanlı şairlerinin içinde bulunduğu durumu gözler önüne serer. Biyografik yöntemle metin tahlili yönteminin kullanıldığı bu çalışmada Mustafa Safvet Efendi'nin hayatı dikkatlere sunulmuş; onun "Beranje" manzumesi, yazılış sebebi de göz önünde bulundurularak biçim ve içerik bakımından incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Biyografi, Mustafa Safvet Efendi, Beranje, manzume, metin inceleme.

ABSTRACT

Mustafa Safvet Efendi, who worked as quilt in Istanbul, attracted the attention of Lebib Efendi with his poem titled "Seydi" and gained his friendship. Mustafa Safvet Efendi, who started his civil service life with the help and patronage of Lebib Efendi, continued his relationship with the state until his retirement. However, it should be noted, that Mustafa Safvet Efendi's literary personality is one of the reasons that enabled him to find a place in tezkires. Mustafa Safvet Efendi, who pointed out some of the events that happened in the usual course of life with poetry, has written poetry especially criticism and satire. Another fact emphasized by the poet who skillfully uses the language in these verses is the comparison. One of the poems of Mustafa Safvet Efendi showing his literary personality and poetic power is the poem titled "Beranje". In this poem, where facts of criticism and satire come to the fore, the poet draws attention to the reverence shown after the death of a French poet Pierre Jean de Béranger and reveals the situation of the Ottoman poets. In this study, which uses the biographical method and text analysis method, information was given about the life of Mustafa Safvet Efendi; "Beranje" has been examined in terms of form and content, taking into account the reason for its writing.

Keywords: Biography, Mustafa Safvet Efendi, Beranje, poetry, text analysis.

* Bu makale, 06-08 Aralık 2019 tarihlerinde Uluslararası Kültür ve Dil Araştırmaları Derneği (UKDA) tarafından, Prof. Dr. A. Halûk Dursun anısına düzenlenen "Uluslararası Türk Kültürü Sempozyumu"nda sözlü olarak sunulan bildirinin genişletilmiş hâlidir.

Giriş

Şairlerin hâl tercümelere ile eserlerinden örnekleri ihtiva eden tezkire ve bu tür etrafında teşekkül eden edebî gelenek Türk edebiyatında köklü bir geçmişe sahiptir. Biyografi temeline dayanan ve örnek eser içermesi bakımından antoloji olarak da kabul edilen tezkireler, XVI. yüzyıldan XX. yüzyıl başlarına kadar şairliğiyle tanınan pek çok kimsenin unutulmasına engel olmuş; dağınık hâlde bulunan şiirlerin bugüne ulaşmasını sağlamıştır.¹ Bugün tanınmasını ve okunmasını, yaklaşık beş yüzyıl boyunca varlığını sürdüren tezkire geleneğine borçlu şairlerden biri Mustafa Safvet Efendi’dir. On dokuzuncu yüzyıl şairlerinden Mustafa Safvet Efendi’nin hayatı ve şiirleri hakkında bilgi veren eser, klasik edebiyata ait tezkire türünün ‘son temsilcisi’ İbnülemin Mahmut Kemal İnal’ın kaleme aldığı monografidir: *Kemâlî’s-Safvet*. Ayrıca İbnülemin’in daha sonra yayımlanan *Son Asır Türk Şairleri* adlı eserinde de şair hakkında bilgiler vardır ve bu bilgiler daha önce kaleme aldığı monografiden iktibastır.

Çalışmamızın konusunu teşkil eden manzumenin sahibi Mustafa Safvet Efendi, 1794 yılında İstanbul/Galata’da dünyaya gelir. Babası Arap Camii imamı Mehmet Efendi’dir. Tahsil hayatına kısa bir süre devam eden şair, sonrasında yorgancılık yapmaya başlar ve bu şekilde geçimini sağlar. Tophane Ruznamçeciliği görevinde bulunan Lebib Efendi’nin dikkatini, kaleme aldığı “Seydi” kasidesiyle çeken ve sonrasında onun dostluğunu kazanan şair, yirmi dokuz yaşında iken Ruznamçe Kalemine memur olarak kaydedilir. 1833’te Tersane Ruznamçeliğine tayin edilir; ancak birkaç yıl sonra “hizmetinden memnun olunmadığı için” Tersane Müsteşarı Musa Safvetî Paşa tarafından azledilir. Hâcegânlık ve sâlise rütbelerini haiz Mustafa Safvet Efendi, 1841’de Karantine İkinci Kitabetine, sekiz ay sonra da Başkitabetine tayin edilir. Lebib Efendi’nin aracılığıyla bürokrasi hayatına başlayan şair, 1846’da emekli olur. 1866’da vefat eden Mustafa Safvet Efendi, Yenikapı’da bulunan Mevlevihane’nin kabristanında metfundur (İnal, 2002: 2040-2042).

Kişilik özellikleri bakımından “hoşsohbet, şuhmeşreb, müsincer bir zat” (İnal, 2002: 2043) olarak tavsif edilen Mustafa Safvet Efendi, başına gelen birtakım hadiseler karşısında duygu ve düşüncelerini tenkit ve hiciv unsurlarının öne çıktığı şiirlerle ifade etmiş ve bu şiirlerinde dili/kalemi, eski bir ‘yorgancı’ marifetiyle ‘iğne’ gibi kullanmıştır. Söz gelimi Tersane Müsteşarı Musa Safvetî Paşa tarafından azledilince söylediği beyit bu duruma uygun güzel bir örnektir:

“Varsa yerden çıkıyor inmiyor esmâ gökten
Şimdi Firavun olanın nâmına Mûsâ derler.” (İnal, 2002: 2042)

¹ Tezkirelerle ilgili geniş bilgi için bk. Tolasa, H. (2002). *Sehî, Latîfî ve Âşık Çelebi Tezkirelerine Göre 16. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi*, Ankara: Akçağ Yayınları.; Kılıç, F. (1998). *XVII. Yüzyıl Tezkirelerinde Şair ve Eser Üzerine Değerlendirmeler*, Ankara: Akçağ Yayınları.; Robinson, J. S. (1999). “Osmanlı Şair Biyografileri”, *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler* (haz: Mehmet Kalpaklı), İstanbul: YKY, ss. 134-146.

Söz sanatlarından *telmih* ve *teviriyeyi* ustalıkla kullanan şair, azledilme hadisesine dair duygu ve düşüncelerini bu beyitle ifade etmiştir. Öte yandan Mustafa Safvet Efendi’nin adeta bir ‘iğne’ gibi kullanılmaktan imtina etmediği kaleminden çıkan pek çok beyit, onun fakirliğine ve zaruret içinde yaşadığına işaret etmektedir. Mustafa Reşit Paşa’ya takdim ettiği *Kaside-i Dariye*’de evini başına dar eden borçlarından şu şekilde şikâyet etmektedir:

“Çeribaşısıyım erbâb-ı düyûnun şimdi
Eyledi çingene borcu başıma dârımı dar” (İnal, 2002: 2044)

Borçlarıyla başı dertte olduğu anlaşılan Mustafa Safvet Efendi’nin fakirlik ve zaruret içindeki hâline işaret eden bir başka beyit, dönemin Maliye Nazırı Musa Safvetî Paşa’ya sunduğu kasidede yer almaktadır. Bu beyitte şair, bir “çadıra” bile sahip olamadığını ve çingeneye benzettiği bahtının kendisini bir “maymun” gibi oynattığını ifade etmektedir:

“Düyûnum şöyle dursun olmadım bir çergeye mâlik
Beni çingâne bahtım oynatır mı maymun gibi el’an” (İnal, 2002: 2044)

Ayrıca *düne* ait pek çok şeyin değişmeye/dönüşmeye başladığı bir dönemde Mustafa Safvet Efendi’nin, Batılılaşma hareketinin karşısında durduğu, Mustafa Samî Efendi’nin *Avrupa Risâlesi* adlı eserine yönelik küfre varan hakaretleri ihtiva eden manzumesinden anlaşılmaktadır. Bu manzumesinden şair, Mustafa Samî Efendi’yi ve onun Avrupalı yaşam tarzını olumladığı eserini hicvedenleri haklı bulmaktadır (İnal, 2002: 2103).

Edebî kişiliğine ve şiirlerine dair fikir vermek amacıyla alıntılanan beyitler, Mustafa Safvet Efendi hem esnaflık yaptığı dönemde hem de memuriyet hayatında maddî sıkıntılar yaşadığını; buna bağlı olarak da ödemekte hayli güçlük çektiği borçlarının olduğunu göstermektedir. Devlet adamlarına sunduğu kasidelerle ve tarih şiirleriyle “maişetini genişleten” şair, mahalle esnafına olan borçları yüzünden Deâvi Nazırı Ahmet Vefik Paşa tarafından sorguya çekilmiş ve bu sorgu neticesinde de şairin hapsine karar verilmiştir. Başına gelen hadiseyi haber vermek ve “istimdâd” etmek için Mabeyin Başkitâbetinde görevli olan Ziya Bey’e bir mektup yazan şair, Ziya Bey’in “ceyb-i hümayûndan” gönderdiği bir miktar para ile hapis cezasından kurtulmuştur (İnal, 2002: 2046).

Mustafa Safvet Efendi’nin geçim sıkıntısı yaşadığı sıralarda Fransa’nın “en popüler şairi” (Phelan, 2005: 5) Pierre Jean de Béranger’in² vefat haberi

² Mustafa Safvet Efendi’nin “Beranje” manzumesini yazmasına sebep/vesile olan Fransız şair Pierre Jean de Béranger, 17 Ağustos 1780 tarihinde Paris’te dedesinin Montorgueil Caddesinde bulunan 50 numaralı “mütevazı” evinde doğmuş; dokuz yaşına kadar son derece şefkatli bir insan olan dedesiyle birlikte yaşamıştır. Patriotic Institution of Peronne’da (Peronne Yurtseverlik Okulu) öğrenim görmüştür. Fransız İhtilali’nin yaşandığı dönemde henüz dokuz yaşında bir çocuk olan şair, “kısa ve neşeli” şiirler yazmış; bu tarz şiirleriyle de Fransız halkının ilgisini kazanmış ve şöhret sahibi olmuştur (Edwards, 1855: 119). Sosyal, siyasî, iktisadî ve kültürel alanlarda yaşanan değişimler, hiç şüphe yok ki toplum üzerinde birtakım etkiler yaratır. Fransız İhtilali gibi dünyadaki pek çok ülkeyi/milleti etkileyen büyük bir hadisenin halk üzerindeki tesirleri göz önünde alındığında Béranger’in insanlar tarafından sevilmesi ve vefatının ardından

ile şairin vefatının ardından Fransız hükümetinin ve halkının göstermiş olduğu “hürmet” İstanbul gazetelerinde yayımlanır. Kendisinin şahsında Osmanlı şairlerinin içinde bulunduğu durum ile Avrupalı şairlerin durumları arasındaki çelişkiye ‘heccav’ üslubuyla dikkat çeken Mustafa Safvet Efendi “Beranje” başlıklı şiirini kaleme almıştır. İbnülemin’e göre bu manzume “zahirde Fransız şairin vefatına tarih, hakikatte ise Osmanlı şairlerinden musibete uğrayanlara mersiye[dir]” (İnal, 2002: 2046). Bu makalede yazılış sebebine dikkat çekilen “Beranje” başlıklı manzume metin tahlili yöntemiyle ele alınarak *biçim* ve *içerik* bakımından incelenmeye çalışılacaktır:

Manzumenin Biçim Özellikleri

Mustafa Safvet Efendi’nin şiirleri “matbu” ve “mazbut” değildir. Mecmualarda ve bazı şiirseverlerin hafızalarında bulunan şiirleri/şiir parçaları bir cilt hâlinde tertip edilmemiştir. Onun “Beranje” manzumesinin ilk üç beytini Ebuzziya Tefvik’in *Numûne-i Edebiyat* adlı eserinde gören İbnülemin, şiirin tamamını merak etmiş ve Hersekli Ârif Hikmet’e adı geçen şiir hakkında bilgisi olup olmadığını sormuştur. Hersekli Ârif Hikmet’in İbnülemin’e cevabı ise şöyledir:

“Şinasi ile Safvet merhuma giderdik. Münevver bir zât idi. Bize eşârını okurdu. Beranje manzumesini de okumuştun. Hoşuma gittiğinden o vakit hıfzetmiştim. Ama aradan yarım asır geçti. Bilmem tahattur edebilir miyim?” (İnal, 1331: 14)

Hersekli Ârif Hikmet’in okuduğu manzumeyi kaydeden İbnülemin, bir süre sonra sahaflarda tesadüf ettiği bir mecmuada manzumeyi bulmuş; Ârif Hikmet’in bir harfi bile yanlış okumadığını müşahade etmiştir. İbnülemin, tamamını görme imkânı bulduğu “Beranje” manzumesini monografi türünde kaleme aldığı *Kemâlû’s-Safvet* adlı eserine kaydetmiş; *Son Asır Türk Şairleri* adlı eserinde de şairin biyografisine örnek eser olarak eklemiştir. *Kemâlû’s-Safvet* adlı eserin yazma nüshasında, manzumenin “Deâvî nâzırıyle her belâ-yı nâgehâniden” mısraındaki “Deâvî nâzırıyle” ifadesinin altı çizilidir. Ancak bu işaretlemenin İbnülemin tarafından yapıp yapılmadığı bugün bizim için meçhuldür (İnal, 1331: 16-18; İnal, 2002: 2048-2049).

Fransız şair Pierre Jean de Béranger’nin vefatının ardından tarih düşürmek amacıyla yazılan “Beranje” manzumesinin kaleme alınma tarihini 1857 olarak belirlemek mümkündür. Söz konusu manzume yirmi iki beyitten ibarettir. Aruz vezniyle kaleme alınan “Beranje” manzumesinin ölçüsü Türk şiirinde sıklıkla kullanılan bir aruz kalıbıdır: *Me fâ î lün, Me fâ î lün, Me fâ î lün,*

hürmet gösterilmesi ile “kısa ve neşeli şiirler” yazması ve “yurtsever” kimliğiyle tanınması arasında bir ilişki kurmak mümkündür. Ayrıca belirtmek gerekir ki 16 Temmuz 1857’de hayatını kaybeden Béranger, sadece Fransız okurunun değil, 1800’lü yıllarda olduğu gibi Cumhuriyet döneminde de Türk okurunun dikkatini çekmiş bir edebî şahsiyettir. Onun, Sabahattin Eyüboğlu tarafından Türkçeye tercüme edilen ‘*Tanrı Baba*’ şiiri bu fikri destekleyen bir örnektir (Eyüboğlu, 1963; Eyüboğlu, 1976; Anamur, 2013).

Me fâ î lün. Şiirde ayrılma/uzaklaşma hâl eki (-dan/-den) redif olarak kullanılmış; zengin uyak türü tercih edilmiştir. Manzumenin kafiye şeması ise *ab/cb/db...* şeklindedir.

İbnülemin, tespit ederek yayımladığı bu manzumenin bazı mecmualardaki farklılıklarına dikkat çekmiş; metnin sıhhati açısından nüsha farklılıklarını da dipnot aracılığıyla aktarmıştır. Ancak bu nüsha farklılıklarını değerlendirirken herhangi bir bibliyografik malumat paylaşmamış, “mecmualarımdan birinde” demekle iktifa etmiştir. Söz gelimi manzumenin üçüncü beytindeki “frank” kelimesi, İbnülemin’in mecmualarından birinde “kuruş” şeklinde; dördüncü beyitteki “Bu lütfa ve ikrâma” ifadesi, “Bu eltâf ve inâyete” şeklinde; on dördüncü beytindeki “Şikeste bir çanak bulmaz” ifadesi, “Kırık bir meşrebe bulmaz” şeklinde; “Hoşâb-ı nâb” ifadesi ise “Şerâb-ı nâb” şeklindedir (İnal, 1331: 17-18; İnal, 2002: 2049).

Manzumenin Muhteva Özellikleri

Şiir, diğer edebî türlere göre daha farklı ve ahenk unsurları başta olmak üzere kendine has özellikleri olan bir türdür. Dünya edebiyatlarında olduğu gibi Türk edebiyatında da şiirin vazgeçilmez teması aşktır. Ancak ifade etmek gerekir ki bir edebî tür olarak şiirin insanlar üzerindeki duygusal ‘tesir’ini ve sözün ‘güc’ünü göz önüne alan kimi şairler sosyal, siyasî ve tarihî pek çok hadiseyi/durumu bu edebî türün imkânlarıyla dile dökmüşlerdir. Mustafa Safvet Efendi de geçim sıkıntısı ve buna bağlı olarak biriken borçları sebebiyle başından geçenleri “Beranje” başlıklı bir şiir ile dile getirmiştir. Bu şiirin yazılma sebebi, yukarıda ifade ettiğimiz gibi Fransız şair Béranger’nin vefatının ardından onun hatırasına gösterilen alaka ve hürmettir. Klasik Türk edebiyatı nazım türlerinden *hicvîyeye* bir örnek olan “Beranje” manzumesinde Mustafa Safvet Efendi, herhangi bir kişiyi açık bir biçimde hedef almamış; yaşadığı devirde/coğrafyada gadre uğramış şairlerin pürmelâl hâllerini tasvir etmiştir.

Şiirin bütününe hâkim olan tavır/üslup, şairin içinde bulunduğu durumdan ve devirden memnun olmadığını okuyucuya hissettirmektedir. Geçim sıkıntısı çeken ve biriken borçlarıyla başı dertte olan şair, içinde bulunduğu hâl ile vefatının ardından “hünerverler” başta olmak üzere bütün “ahâlî”nin matem tuttuğu Fransız şair Béranger’nin hâlini mukayese eder. Ancak bu mukayesenin tarafları sadece Mustafa Safvet Efendi ve Béranger değildir. Zira birer remiz olan bu iki edebî şahsiyet aslında Osmanlı şairleri ile Avrupalı şairleri temsil etmektedir. Bu yönüyle şiirin “bir sınıfsal şikâyet keskinliğine sahip” (Mardin, 1996: 143) olduğu söylenebilir. Mustafa Safvet Efendi’yi ve eserlerini edebiyat âlemine kazandıran İbnülemin, “Beranje” manzumesini haksızlıklar karşısında duyulan üzüntünün tasviri olarak görür:

“Bu manzume, Paris’te bir şairin cenazesine gösterilen ihtiramât-ı kadirşinâsâne ile İstanbul’da -beş on kuruşluk bir borcu ödemekten âciz ve derd-i ihtiyaçla canlı cenaze hükmünde bulunan- maruf ve müsün bir şair hakkında reva görülen tahkirat-ı

meziyyet-nâ-şinâsânenin husule getirdiği bir teessürât-ı mütehayyifâneyi tasvir ediyor” (İnal, 2002: 2046).

Béranger’nin cenaze masrafları için bahşedilen “nice yüz bin frank”la söze başlayan şair, öte yandan her türlü lütfâ ve ikrama lâıyk olan “şair-i İslâm”ın hakaretler gördüğünden bahseder ve böylece şiirin geneline hâkim olan mukayeseyi üçüncü ve dördüncü beyitlerde başlatır:

“Cenâze masrafı olmak için itâ olunmuştur
Nice yüz bin frank savb-ı kral-i kadr-danîden

Bu ikrâma bu lütfâ şair-i İslam elyakken
Hakaretler görür anlar eâlıden, edâniden” (İnal, 2002: 2048)

Şair, kendisinin şahsında Osmanlı şairlerinin durumlarını Avrupalı şairlerle karşılaştırırken okuyucuya hissettirmeye çalıştığı ‘tezadı’ belirginleştirmek maksadıyla söz sanatlarından *telmihi* ustaca kullanır; edebiyat tarihine mal olmuş şahsiyetlerin isimlerini anar: Mütercim Asım³, Keçecizâde İzzet Molla, Enderunlu Fazıl, Kânî, Râmî... Şaire göre Şeyhülislâm Ömer Hulûsi Efendi, Mütercim Asım’ın niyaz etmesine rağmen ona “cüz’i bir maişet” dahi vermemiş; “nihrir-i bihemta” Keçecizâde İzzet Molla ömrünü “menfada” geçirmiş; kader Enderunlu Fazıl’ı “âmâ” edip dilendirmiştir. Telmih marifetiyle okuyucuya şairleri ve onların yaşadıklarını hatırlatan Mustafa Safvet Efendi kendi başından geçenleri de bir beyitle dile getirir; yakasının ekmekçi Asvador ile bakkal Yani’den bir türlü kurtulamadığını ifade eder. Ancak gençlik sahilinden yaşlılık sahiline ulaşana kadar “meşakkat” dalgalarıyla mücadele eden şair, her şeye rağmen şükreder:

“Zavallı Safvet’in kurtulmadı gitti girîbânı
Dü dest-i Asvador etmekciden, bakkal Yani’den

Yine hamdeylerim urşa buca mevc-i meşakkatle
Yanaştım sahil-i pîriye hengâm-ı cevâniden” (İnal, 2002: 2049)

Mustafa Safvet Efendi’nin Osmanlı şairleri ile Avrupalı şairlerin durumlarına dair yaptığı mukayesenin tarafları birer remiz olarak kendisi ve Fransız şair Béranger’dır; ancak manzumede “rindân” ile “cühhâl” de mukayese edilir. Hâli vakti yerinde olan “cühhâl”in karşısındaki “rindân”ın durumuna dikkat çeken şair, bunu yaparken herhangi bir isim vermez; mukayesesini ‘câhiller’ ve ‘kâmiller’ olmak üzere iki meçhul muhatap üzerinden yapar:

“Şikeste bir çanak bulmaz acı su içmeğe rindân
Hoşâb-ı nâb içir cühhâl ke’si Mertabâniden⁴” (İnal, 2002: 2049)

³ Manzumede “Musannif Asım” şeklindedir. İbnülemin, bir dipnot aracılığıyla şiire ‘müdahale’ eder; şairin kelime seçimine dair bir üslup değerlendirmesi yapar. İbnülemin’e göre şair, “Musannif” yerine aynı hece sayısında/vezinde olan “Mütercim” deseydi daha iyi olurdu (İbnülemin, 2002: 2048) demiştir.

⁴ Mertebânî “Hindiçîni”nde yapılan, açık yeşil renkte, bugün antika sayılan çok kıymetli fayans kap, çanak çömlek, seladon” (Ayverdi, 2010: 803).

Şair, manzumenin son bölümünde Béranger için dua eder; onun “bekâ” âleminde “Hadramut bölgesindeki Terîm’de Hristiyan bir ailenin çocuğu olarak” doğan ve 631 yılında “kabilesinden bir heyetle birlikte Hz. Peygamber’e gelerek Müslüman” (Tülücü, 2000: 237) olan İmruülkays⁵ ile bir arada olması için niyazda bulunur. Şairin bir diğer duası da Allah’ın, kendisini hapisle cezalandıran Deâvi Nazırı ile beraber her türlü “belâ-yı nâgehâniden” muhafaza eylesinidir:

“O dâne yerde yattıkca ede Hak cümlemiz mahfuz
Deâvi nâzırıyle her belâ-yı nâgehâniden
Ehâli sâl-i İsâ’dan dişe târîhini şâyân
Bulunmaz zât idi hakka Beranje göçtü fâniden” (İnal, 2002: 2049)

Sonuç

“Beranje” manzumesi, bürokrasiye intisap etmeden evvel yorgancılıkla iştigal eden Mustafa Safvet Efendi’nin 1857 yılında kaleme aldığı bir *hiciv* şiiridir. Şiir biçim ve içerik bakımından incelendiğinde kaleme alınma sebebinin Fransız şair Pierre Jean de Béranger’in vefatına tarih düşürmek olduğu görülmektedir. Ancak hayatı boyunca geçim sıkıntısı yaşayan, hatta borçları yüzünden hapis cezası alan Mustafa Safvet Efendi “Beranje” manzumesinde kendisini ve Fransız şair Béranger’i birer remiz olarak kullanmış; böylece Osmanlı şairleri ile Avrupalı şairlerin durumlarını karşılaştırmıştır. Bir yanda kendisiyle beraber ismini andığı pek çok şairin hayatları boyunca yaşadıkları birtakım haksızlıkları ve kırgınlıkları okuyucuya hatırlatan şair, öte yanda Béranger’in şahsında Avrupalı şairlerin gördüğü hürmetten bahseder.

Yirmi iki beyitten ibaret olan manzumenin bütününe hâkim olan unsur mukayese, tenkit ve hicivdir. Gerçekten de Mustafa Safvet Efendi’nin kalemini, eski bir ‘yorgancı’ marifetiyle ‘iğne’ gibi kullanarak içinde bulunduğu durumu/devri hicvettiği görülmektedir. Ancak belirtmek gerekir ki otobiyografik izler taşıyan “Beranje” manzumesi bayağı/kaba bir yergi şiiri değildir. Zira manzumede şiirin ahenk unsurlarından ölçü, redif ve kafiye kullanılmış; ifade söz sanatlarıyla zenginleştirilmiş ve buna bağlı olarak metinde edebî bir dil ve üslup kullanılmıştır.

⁵ İbnülemin’in *Son Asır Türk Şairleri* adlı eserinde Mustafa Safvet Efendi’nin biyografisinin ardından örnek eser olarak verilen “Beranje” manzumesinde İmruülkays’ın adı ‘م, ر, و, ا, ل, ی, س’ harfleriyle yazılmıştır. Bu yazım şekli, baskıdan kaynaklanan bir hata olduğunu düşündürmektedir. Zira *Kemâlî’s-Safvet* adlı eserde şairin ismi aslına uygun imlayla, yani ‘ق’ ile yazılmıştır (İnal, 2002: 2049; İnal, 1331: 18).

Metin**Beranje**

Beranje misli yok şâir imiş iklîm-i Paris’de
Göçüb gitmiş bekâya bezmgâh-ı zindegânîden

Değil ancak hünerverler, ahâli mâtem etmişler
Cüdâ olduk deyu böyle fasih-i bimüdânîden

Cenaze masrafı olmak için itâ olunmuştur
Nice yüz bin frank savb-ı kral-i kadr-dânîden

Bu ikrâma bu lütfa şair-i İslâm elyakken
Hakâretler görür anlar eâlîden, edânîden

Ne gamlar çekmiş eslâfı yazarsam hüzneder irâs
Vukuf-ı tâmı varken hepsinin ilm-i maânîden

Sığındım bedterinden Hakka şimdi ehl-i irfânın
Sözün etmezler ıskâ olsa da âlem sâğânîden

Değil kim arpalık, cüz’î maişet vermedi eyvah
Musannif Âsım etmişken niyâz İbni Sâmânî’den

Fakat İzmir’e mollâ oldu ol nihrir-i bîhemta
Cem-i fende malûmatı çoktu Kastâlânîden

Gidüp menfâda göçdü ah İzzet tab’ı kalmazken
Tevârih ü gazelde Vehbi-i ulâ vü sânîden

Hüner Fazıl Bey’i âmâ edüb hayli dilendirdi
Mukaddem zevkâ-ı sahbâyı görürken sîm âvânîden

Kederle âb-ı âteşnâke urmuş kendini yakmış
Humâr-ı işret almış intikâmın ah Kânî’den

Acûz-ı dehr eder mahkûm-ı har nâzende tab’ânı
Bulur şâhid bu devâ hemser-i Fitnatla Ânîden

O menhûse diriğâ düşmeni merdân-ı irfândır
Halâs olmuşları azdır cefâ-yı âsümânîden

Şikeste bir çanak bulmaz acı su içmeğe rindân
Hoşâb-ı nâb içer cühhâl ke’si Mertebânî’den

Nasıl âmâc-ı mihnet olduğun Râmî’nin anlarsın
Biraz nakletse hâmem ıstılâh-ı dalatabânîden

Heman bâbında maymun oynadır çingâne nâdânın
Felek vârestedir insâf ü rahm-i müslimânîden

Zavallı Safvet’in kurtulmadı gitti girîbânı
Dü dest-i Asvador etmektiden, bakkal Yani’dan

Yine hamdeylerim urşa buca mevc-i meşakkatle
Yanaştım sahil-i pîrîye hengâm-ı cevânîden

Gömüldü yerlere misli defne genç iken gitdi
Demâdem dem uranlar kâse genc-i husrevânîden

Duam oldur bekâda İmrüülkays ile haşrolsun
Sünûh etti şu himmet cânına bu abd-i cânîden

O dâna yerde yattıkca ede Hak cümlemiz mahfuz
Deâvi nâziriyle her belâ-yı nâgehânîden

Ehâli sâl-i İsâ’dan dise târîhin şâyân
Bulunmaz zât idi hakka Beranje göçdi fâniden

Kaynakça

- Anamur, H. (2013), *Başlangıçtan Bugüne Fransızcadan Türkçeye Yapılmış Çeviriler ile Fransız Düşünürler, Yazarlar, Sanatçılar Üzerine Türkçe Yayınları İçeren Bir Kaynakça Denemesi*, Gündoğan Yayınları, İstanbul.
- Ayverdi, İ. (2010), *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Yayınları, İstanbul.
- Béranger, P. J. (1963), “Tanrı Baba” (Çev.) Sabahattin Eyüboğlu. *Yeni Ufuklar*, S 138, s. 15-17.
- Edwards, A. (1855), “Béranger and His Poetry”, *The Ladies’ Companion*, S. VIII, s. 199-122.
- Eyüboğlu, S. (1976), *Şiir Çevirileri*, Cem Yayınları, İstanbul.
- İnal, İbnülemin M. K. (1331), *Kemalü’s-Safvet*. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, No. NEKTY10910.
- _____. (2002), *Son Asır Türk Şairleri Cilt IV* (haz. İbrahim Baştuğ), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Kılıç, F. (1998), *XVII. Yüzyıl Tezkirelerinde Şair ve Eser Üzerine Değerlendirmeler*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Mardin, Ş. (1996), *Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Phelan, J. (2005), “The British Receptin of Pierre Jean De Béranger”, *Revue de Littérature Comparée*, S 313, s. 5-20.

- Robinson, Jamees Stewart. (1999), “Osmanlı Şair Biyografileri”, *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler* (haz: Mehmet Kalpaklı), YKY Yayınları, İstanbul.
- Tolasa, H. (2002), *Sehî, Latifî ve Âşık Çelebi Tezkirelerine Göre 16. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Tülücü, S. (2000), “İmruülkays b. Âbis”. *DİA*, C 22, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.